

ваться и на поиски которой в другой ситуации ему потребовалось бы потратить массу времени.

Следует отметить, что лексика диалогов не может быть чрезмерно упрощена, поэтому каждый урок начинается со списка лексических единиц в количестве 18–24 слов с переводом их на английский и арабский языки, имеется также место для записи перевода слов на родной язык мигранта, если он не владеет английским или арабским языком.

Таким образом, первая учебная программа обучающего курса по русскому языку как иностранному для мигрантов, включая беженцев и других лиц, подмандатных УВКБ ООН, а также разрабатываемый учебник для данного контингента учащихся, на наш взгляд, учитывает специфику контингента учащихся, отвечает основным требованиям к данному рода пособиям и может быть использован в качестве ценного пособия по страноведению Республики Беларусь.

Литература

1. Голубева, А.В. Мы живём и работаем в России : учебник русского языка для трудовых мигрантов : начальный курс / А.В. Голубева. – СПб. : Златоуст, 2011. – 128 с.
2. Румянцева, Н.М. Тренировочные тесты по русскому языку для трудящихся мигрантов : практикум / Н.М. Румянцева [и др.]. – М. : Рус. язык. Курсы, 2014. – 152 с.
3. Типовой тест по русскому языку для приема в гражданство Российской Федерации. – М. – СПб. : Златоуст, 2005. – 72 с.

М.Г. Яленскі

(галоўны навуковы супрацоўнік лабараторыі спецыяльнай адукацыі
Нацыянальнага інстытута адукацыі)

СТАНАЎЛЕННЕ І РАЗВІЦЦЁ ЛІНГВАМЕТОДЫКІ ЯК ПЕДАГАГІЧНАЙ НАВУКІ І АДУКАЦЫЙНАЙ ПРАКТЫКІ

Методыка выкладання беларускай мовы (лінгваметодыка) – практыка-арыентаваная **педагагічная** навука, паколькі яе аб’ектам з’яўляецца *працэс навучання* беларускай мове.

Лінгваметодыка развівалася і развіваецца ў двух накірунках – тэарэтычным (даследуе тэарэтычныя падыходы, заканамернасці засваення мовы і маўлення, мэты, змест, прынцыпы) і практычным (на аснове вынікаў даследаванняў і перадавога вопыту вызначае найбольш эфектыўныя формы і метады навучання, кантролю і ацэнкі вынікаў вучэбнай дзейнасці школьнікаў). Першы накірунак рэалізуецца ў навуковых і дысертацыйных даследаваннях, прадстаўляецца ў манаграфіях, другі – у падручніках, вучэбных і вучэбна-метадычных дапаможніках.

Як любая іншая навука, лінгваметодыка мае сваю гісторыю. Разгледзім асноўныя этапы станаўлення і развіцця методыкі навучання

беларускай мове ў *сярэдняй школе* ў аспекце названых накірункаў. У якасці тэарэтыка-метадалагічнай асновы для перыядызацыі пакладзены гістарычны і тэарэтыка-метадалагічны падыходы.

Перыяд станаўлення моўнай адукацыйнай практыкі і лінгвамедыкі прыпадае на 20-30-я гг. мінулага стагоддзя. Для гэтага перыяду характэрна выданне першых школьных падручнікаў па беларускай мове, вучэбнай праграмы, метадычных дапаможнікаў для настаўнікаў. Змест моўнай адукацыі і методыка навучання грунтоўца на фармальна-граматычным падыходзе, сутнасць якога зводзілася да вывучэння граматычных формаў, іх будовы, групыкі па часцінах мовы і членах сказа, правілаў словазмянення і словаспалучэння.

Ужо ў першыя гады савецкай улады было падрыхтавана некалькі падручнікаў па беларускай мове. У 1918 годзе выйшла першая “Беларуская граматыка для школ” Б. Тарашкевіча [1].

Як адзначае ў прадмове аўтар, у аснове граматыкі “ляжыць найбольш характэрная і найбольш чыстая гутарка беларускае мовы” [1, с.3]. У граматыцы выкладаецца сістэматычны курс беларускай мовы, таму яна адрасавалася вучням сямігадовых школ. Даюцца тэарэтычныя правілы, якія нагадваюць па форме тлумачэнне матэрыялу, і адна задачка на практычнае замацаванне (многія параграфы практычнага матэрыялу не маюць зусім). У апошнім з выданняў падручніка Б. Тарашкевіч падае матэрыял па асобных лекцыях, улічваючы пры гэтым ступень яго складанасці і характар працы.

“Беларуская граматыка для школ” Б. Тарашкевіча стала асновай для далейшай падрыхтоўкі як новых падручнікаў, так і першых навучальных праграм па беларускай мове. Доўгі час у праграмах і падручніках захоўвалася прапанаваная ў граматыцы Б. Тарашкевіча беларуская лінгвістычная тэрміналогія.

“*Gramatyka biełaruskaj mowy*” Б. Пачобкі [2] – настаўніка беларускай мовы Свіслацкай беларускай настаўніцкай семінарыі – была *напісана лацінкай*. Яна мела такі змест: “Сказ і яго часці” (кароткія і развітыя сказы, абсуд (дзеянік), прысуд (выказнік), сказ безабсудны і безпрысудны, няпоўныя, развітыя, злітыя сказы); “Часціны мовы”: чыннік (дзеяслоў), іменнік (назоўнік), займа (займеннік), прыметнік, лічэбнік, сказнік (прыслоўе), прыймак (прыназоўнік), злучнік, галоснік (выклічнік). У дапаможніку даецца толькі тэарэтычны матэрыял. Навукоўцамі граматыка разглядаецца не столькі як грунтоўнае вучэбнае выданне, колькі як спроба даць лаканічнае апісанне сістэмы беларускай мовы.

Актыўна выкарыстоўваліся ў школьнай практыцы падручнікі Я. Лёсіка “Пачатковая граматыка” і “Школьная граматыка беларускай мовы” [3; 4]. Падручнікі Я. Лёсіка вытрымалі каля дзесяці выданняў. Адметнай асаблівасцю падручнікаў гэтага аўтара з’яўляўся высокі лінгвістычны ўзровень, жывы моўны матэрыял. Я. Лёсіку аднаму з першых

даводзілася фармуляваць правілы беларускага правапісу. Граматычны матэрыял падаваўся ў падручніках Я. Лёсіка пераважна дэдуктыўным шляхам па схеме: тэарэтычнае правіла, прыклады, практыкаванні, задачкі. Падручнік Я. Лёсіка “Школьная граматыка беларускай мовы” быў папулярны і выкарыстоўваўся як у пачатковай, так і ў сямігадовай школе, а таксама ў тэхнікумах і ва ўніверсітэце. У больш позніх выданнях аўтар прытрымліваўся ў асноўным індуктыўнага шляху прэзентацыі тэарэтычнага матэрыялу: у граматыках спачатку даюцца 1-2 задачы для назірання за моўнай з’явай, затым прапануецца тэарэтычная частка, пасля задача для замацавання. *Змест практычнага матэрыялу грунтуецца на этнакультурнай аснове: прапануюцца звесткі пра гісторыю беларусаў, іх матэрыяльную і духоўную культуру. Арыентацыя на практычную дзейнасць – асноўная рыса падручнікаў Я. Лёсіка.*

У 1927 годзе выйшла “Рабочая кніга па беларускай мове” (сістэматычны курс марфалогіі і элементы сінтаксісу) І. Пратасевіча і І. Самковіча [5]. Дапаможнік прызначаўся для сямігадак, рабфакаў, школ сялянскай моладзі і быў першай спробай арганізаваць навучанне роднай мове праз пошукава-даследчы метады. Аўтары адзначаюць у прадмове, што лепшым метадам навучання мове з’яўляецца актыўны метады выкладання, заснаваны на самадзейнасці вучня. На іх думку, працэс навучання павінен быць арганізаваны ў чатыры этапы: назіранне, самастойнае даследаванне вучнямі законаў мовы і развязванне задач; вывады, якія робяцца на падставе назіранняў і самастойнай даследчай працы; замацаванне на практыцы здабытых вучнем ведаў.

У працэсе назірання вучань не толькі разглядае прапанаваныя прыклады, а чытае і запісвае іх. У дзейнасць такім чынам уключаюцца зрок, слых і матарыка вучняў. Цэнтральным з’яўляецца этап самастойнага даследавання законаў мовы і рашэння моўных задач. Пададзены ў кнізе матэрыял максімальна актывізуе пазнавальную, пошукавую дзейнасць вучняў. Вывады, якія робяцца на падставе назіранняў і самастойнага даследавання, стымулююць асэнсаваную дзейнасць. Замацаванне на практыцы здабытых ведаў ажыццяўляецца ў працэсе творчай працы. У цэлым, што надзвычай важна, навучанне мове прадугледжвалася ажыццяўляць на аснове звязных тэкстаў. *Такі падыход (выяўленне моўнай адзінкі ў тэксце, асэнсаванне яе функцыі, граматычных прымет, уключэнне ў звязнае выказванне) лічыцца перспектыўным і ў сучаснай метадыцы.* На аснове “Рабочай кнігі” І. Пратасевічам і І. Самковічам быў затым створаны падручнік “Граматыка беларускай мовы ў нагляданых і практыкаваннях”. Пазней выйшла кніга гэтых жа аўтараў для школ-сямігодак “Сінтаксіс беларускай мовы ў нагляданых і практыкаваннях”. Падручнікі па сінтаксісе арыентавалі вучняў на такія віды працы, як напісанне заявы, анкеты, даручэння, распіскі, абвесткі, пратакола, рэцэнзіі, дамовы, плана, канспекта, тэзісаў, карэспандэнцкіх допісаў, афармленне

цытат і інш. *Фактычна тады з'яўляюцца першыя “парасткі” рэалізацыі кампетэнтнаснага падыходу, які зараз лічыцца надзвычай актуальным.*

У 1926 годзе выйшла кніга К. Міцкевіча (Якуба Коласа) “Методыка роднае мовы” [6]. Гэта быў першы метадычны дапаможнік для настаўнікаў. У ім знайшлі адлюстраванне не толькі асабісты педагогічны вопыт Якуба Коласа як настаўніка, але і дасягненні айчынай метадычнай навукі таго часу. У “Методыцы роднае мовы” аўтар стараўся не навізаць тыя ці іншыя метады навучання, а даць настаўніку магчымасць выбару метадаў для карыстання імі ў практычнай рабоце. Якуб Колас адзначаў у прадмове, што не прэтэндуе на арыгінальнасць, самабытнасць сваёй працы (назвае яе кампіляцыйнай), пры гэтым робіць першы крок у метадычным забеспячэнні навучальнага працэсу роднай мове ў школе, добра ведаючы пільную патрэбу ў гэтым настаўніка.

Вызначыўшы задачы навучання роднай мове (навучыць дзяцей чытаць, пісаць, разумець граматычны лад роднай мовы, развіць вуснае маўленне вучняў) і прынцыпы выкладання яе ў школе, Якуб Колас дае кароткі гістарычны агляд метадаў навучання грамаце. Асобна ён раскрывае методыку чытання, пісьма (навучанне правапісу, правядзенне творчых пісьмовых работ, творчых дыктантаў), коратка закранае пытанне пра выкладанне граматыкі беларускай мовы. У заключнай частцы кнігі Якуб Колас робіць крытычны аналіз буквароў.

У 1930 годзе выйшла другое выданне “Методыкі роднай мовы” [7], аўтарамі якой былі К. Міцкевіч і В. Тэпін. Уважлівае знаёмства з дапаможнікам паказвае, што перад намі не столькі перавыданне, колькі самастойная манаграфічная праца, якая мае новую структуру і ў большай частцы новы змест. Гэта выданне методыкі адрасавана настаўнікам сярэдняй школы.

Трэба заўважыць, што пошукі аптымальных шляхоў актывізацыі пазнавальнай дзейнасці, працэсу авалодання вучнямі прадуктыўнымі відамі маўленчай дзейнасці і ў наш час з'яўляюцца вострай праблемай методыкі, таму праца К. Міцкевіча і В. Тэпіна, падручнікі Я. Лёсіка, І. Пратасевіча і І. Самковіча не страціла актуальнасці і ў нашы дні. *Сучасная моўная адукацыя па сутнасці па-новаму інтэрпрэтуе іх метадычныя ідэі, вяртаецца да сістэмы Мантэсоры, пра якую пісаў Я. Колас, даследчых і праектных метадаў, Дальтан-плана і інш.*

Наступны перыяд звязаны з развіццём савецкай сістэмы моўнай адукацыі і лінгваметодыкі ў 40-80-я гг. Гэты этап вызначаецца ўдасканаленнем моўнай адукацыі на аснове новых вучэбных праграм, стабільных падручнікаў, вучэбна-метадычных дапаможнікаў, правядзеннем дысертацыйных даследаванняў па лінгваметодыцы, выданнем першых вучэбных дапаможнікаў па лінгваметодыцы для студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў, манаграфій. Навучанне мове грунтуецца на аснове сістэмна-апісальнага падыходу. У аснове згаданага

падыходу знаходзіцца аналіз мовы як знакавай сістэмы, засваенне ведаў аб мове і адпаведных моўных нормаў (арфаэпічных, арфаграфічных, пунктуацыйных, граматычных і г. д.).

Напярэдадні вайны выдаюцца новыя падручнікі па роднай мове для няпоўнай сярэдняй і сярэдняй школы Ю. Шакаля і М. Жыркевіча [8], якія на працягу 25 год выкарыстоўваюцца ў школьным навучанні.

У 1964 г. выйшаў новы падручнік У.К. Андрэенкі і М.С. Яўневіча “Беларуская мова 5–6 кл.” [9], потым – для 7–8 класаў.

У падручніках М.С. Яўневіча, У.К. Андрэенкі ўпершыню тэарэтычны матэрыял падаваўся як індуктыўным, так і дэдуктыўным шляхамі. Лінгвістычны матэрыял быў прыведзены ў адпаведнасць з тагачасным узроўнем развіцця мовазнаўчай навукі. У практычным плане рэалізоўваўся падыход, арыентаваны на ўзаемасувязь вывучэння сінтаксісу і марфалогіі. Так, пры вывучэнні часцін мовы школьнікі знаёмяцца са значэннем, граматычнымі прыметамі і сінтаксічнай функцыяй слоў, іх правапісам. Разнастайны дыдактычны матэрыял меў выразную выхавальную накіраванасць. Падручнікі М.С. Яўневіча і У.К. Андрэенкі выдаваліся да канца мінулага стагоддзя. Аўтарам была прысуджана Дзяржаўная прэмія БССР.

У 1985 годзе выйшла першая “Методыка выкладання беларускай мовы ў сярэдняй школе” [10] З.Б. Варановіч. У гэтай працы ўпершыню на аснове аналізу метадычнай, дыдактычнай і лінгвістычнай літаратуры разглядаюцца пытанні метадыкі вывучэння асобных тэм і раздзелаў школьнага курса мовы, характарызуюцца прынцыпы, метады і формы навучання, раскрываецца змест пазакласнай працы па прадмету. Кніга адрасавана студэнтам універсітэтаў і педагогічных інстытутаў у якасці вучэбнага дапаможніка. Яна адыграла значную ролю ў падрыхтоўцы педагогічных кадраў, фарміраванні метадычнага майстэрства настаўнікаў.

У 1994 годзе апублікаваны дапаможнік “Выкладанне беларускай мовы ў школе” [11] (пад рэд. М.Г. Яленскага), у якім з пазіцыі тагачасных дасягненняў метадычнай і псіхалага-педагогічнай навук раскрываюцца тэарэтычныя асновы лінгваметодыкі, упершыню праводзіцца рэтраспектыўны аналіз гісторыі развіцця метадычнай думкі на Беларусі, раскрываюцца шляхі і сродкі фарміравання відаў маўленчай дзейнасці ў працэсе навучання беларускай мове (аўдзіравання, гаварэння, чытання і пісьма), характарызуюцца найбольш эфектыўныя метады і формы вывучэння фанетыкі, складу слова і словаўтварэння, марфалогіі, сінтаксісу, арфаграфіі і пунктуацыі. Названы дапаможнік адыграў вялікую ролю ў падрыхтоўцы педагогічных кадраў у суверэннай Беларусі.

У гэты перыяд (з 1968 г.) арганізуюцца першыя навукова-тэарэтычныя даследаванні па лінгваметодыцы, вынікам чаго з’яўляюцца кандыдацкія дысертацыі М.І. Касцяна, В.У. Протчанкі, М.Г. Яленскага, З.М. Сазоненкі, І.М. Саматыі, С.М. Якубы, У.П. Саўко, Н.Э. Астраух і інш.

В.У.Протчанка абараніў затым доктарскую дысертацыю па праблеме навучання сінтаксісу беларускай мовы. Паводле вынікаў навуковых даследаванняў В.У. Протчанка першы з беларускіх лінгваметадыстаў падрыхтаваў манаграфію “Шматаспектны лінгвістычны аналіз у тэорыі і практыцы навучання сінтаксісу беларускай мовы ў сярэдняй школе”.

Навейшы перыяд развіцця моўнай адукацыі і лінгваметодыкі ў Рэспубліцы Беларусь прыпадае на канец XX – пачатак XXI ст. Гэты час вызначаецца распрацоўкай канцэпцыі моўнай адукацыі, адукацыйных стандартаў першага пакалення, новых вучэбных праграм, нормаў ацэнкі вынікаў вучэбнай дзейнасці школьнікаў, выданнем паўнаўрацасных вучэбна-метадычных комплексаў, правядзеннем дысертацыйных даследаванняў у галіне лінгваметодыкі і выданне паводле іх манаграфій.

Згаданы перыяд характарызуецца выпускам новых вучэбных дапаможнікаў па методыцы выкладання беларускай мовы для ўніверсітэтаў. Так, у дапаможніку “Методыка выкладання беларускай мовы. Сучасная лінгвадыдактыка” [12] М.Г. Яленскім базавыя катэгорыі лінгваметодыкі – мэта, змест, заканамернасці, прынцыпы, метады, формы і ацэнка якасці моўнай адукацыі – асэнсоўваюцца з сучасных анталогічных, гнасеалагічных і аксіялагічных пазіцый. Упершыню раскрываюцца пытанні лінгвадыдактычнай кампаратывістыкі.

У 2007 годзе выйшла фундаментальная праца “Методыка выкладання беларускай мовы” [13] пад рэдакцыяй М.Г. Яленскага, у падрыхтоўцы якой прынялі ўдзел вучоныя-метадысты Нацыянальнага інстытута адукацыі (Г.М. Валочка, Я.М. Лаўрэль, С.А. Язерская, М.Г. Яленскі) і вучоныя-метадысты 6 універсітэтаў краіны: БДУ (І.М. Саматія, С.М. Якуба), БДПУ імя Максіма Танка (У.П. Саўко), ГДУ імя Ф. Скарыны (В.А. Ляшчынская), ВДУ імя П.М. Машэрава (Л.С. Васюковіч), БрДУ імя А.С. Пушкіна (С.Р. Рачэўскі), МДПУ імя І.П. Шамякіна (У.Ц. Піскун). У дапаможніку грунтоўна разглядаюцца асноўныя пытанні лінгваметодыкі: гісторыя станаўлення і развіцця лінгваметодыкі як навукі і адукацыйнай практыкі, агульныя пытанні методыкі (лінгвадыдактыка), а таксама методыка вывучэння раздзелаў школьнага курса мовы.

Комплексны вучэбны дапаможнік для студэнтаў “Методыка выкладання беларускай мовы” [14] В.А. Ляшчынскай і З.У. Шведавай характарызуецца шматаспектнасцю: уключае курс лекцый сумесна з адпаведнымі пытаннямі і заданнямі, матэрыялы да практычных заняткаў, кантрольных работ. Упершыню аўтарамі распрацаваны тэсты для кантролю ведаў, уменняў і навыкаў студэнтаў па методыцы навучання беларускай мове.

Працягваюцца кандыдацкія дысертацыйныя даследаванні актуальных праблем лінгваметодыкі (В.У. Зелянко, С.В. Мартынкевіч, А.В. Ермаловіч і інш). Абаронены 4 доктарскія дысертацыі (М.Г. Яленскі,

Г.М. Валочка, Л.М. Гамеза, В.У. Зелянко), па выніках якіх апублікаваны манаграфіі. Выйшлі з друку манаграфіі па актуальных праблемах лінгваметодыкі (В.У. Протчанкі, Л.С. Васюковіч), метадычныя дапаможнікі (В.У. Зелянко, С.В. Мартынкевіч, В.У. Протчанка, У.П. Саўко і інш.), створаны новыя падручнікі па беларускай мове (З.І. Бадзевіч, Г.М. Валочка, Л.С. Васюковіч, В.У. Зелянко, В.П. Красней, Я.М. Лаўрэль, С.С. Міхнёнак, В.І. Несцяровіч, І.М. Саматыя, С.А. Язерская, С.М. Якуба, Н.М. Гардзей, З.М. Тамашэвіч, П.Л. Навіцкі і інш.), вучэбна-метадычныя дапаможнікі да падручнікаў (Г.М. Валочка, Л.С. Васюковіч, Н.М. Гардзей, В.У. Зелянко, В.П. Красней, Я.М. Лаўрэль, Г.М. Малажай, З.М. Тамашэвіч, С.А. Язерская і інш.). Упершыню распрацавана сістэма факультатыўных заняткаў, іх вучэбна-метадычнае забеспячэнне (Г.М. Валочка, В.У. Зелянко, Л.М. Гамеза, І.М. Саматыя, С.М. Якуба і інш.).

На сучасным этапе ў тэорыі навучання мове і практыцы моўнай адукацыі рэалізуюцца сістэмна-функцыянальны, камунікатыўна-дзейнасны, лінгвакультуралагічны і кампетэнтнасны падыходы.

Сістэмна-функцыянальны падыход прадугледжвае аналіз моўных адзінак у структурна-функцыянальна-семантычным плане: моўныя адзінкі характарызуюцца з боку іх будовы, значэння і функцыі.

Камунікатыўна-дзейнасны падыход арыентуе адукацыйны працэс на засваенне мовы як сродку суразмоўніцтва: моўныя адзінкі разглядаюцца не толькі з пункта гледжання структуры, значэння і функцыі, але і з мэтай іх выкарыстання ў працэсе гаварэння – актыўнай маўленчай дзейнасці, навучання маўленчым зносінам сродкамі мовы.

Лінгвакультуралагічны падыход грунтуецца на ўсведамленні беларускай мовы як формы існавання духоўнай культуры нацыі, своеасаблівага культурна-гістарычнага асяроддзя, якое фарміруе нацыянальны менталітэт асобы.

Кампетэнтнасны падыход скіраваны на фарміраванне ў вучняў здольнасцей выкарыстоўваць набытыя моўныя і маўленчыя веды, уменні і навыкі для рашэння максімальна шырокага дыяпазону жыццёвых задач у розных сферах чалавечай дзейнасці і сацыяльных узаемаадносін, пераносячы акцэнт у навучанні мове з пазіцыі “ведаць, каб памятаць” на пазіцыю “ведаць, каб умець і дзейнічаць”. У гэтым агульная сутнасць кампетэнтнаснага падыходу.

Такім чынам, беларуская лінгваметодыка *за стагоддзе* свайго станаўлення і развіцця прайшла шлях ад практычных дапаможнікаў у дапамогу настаўніку беларускай мовы да асобнай галіны педагагічнай навукі. Яна мае сваю гісторыю, змест, сістэму паняццяў і катэгорый, тэарэтычныя асновы, метады даследавання. Трэба заўважыць, што вялікую ролю на розных этапах развіцця беларускай лінгваметодыкі і падрыхтоўкі навуковых кадраў адыгралі расійскія і беларускія вучоныя (А.В. Цекучоў,

Л.П. Федарэнка, Г.А. Фамічова, Л.А. Трасцянцева, А.Я. Супрун, Л.А. Мурына).

Літаратура

1. Тарашкевіч, Б. Беларуская граматыка для школ /Б. Тарашкевіч. – Вільня, 1918.
2. Hramatyka biełaruskaj mowy. Аргасавай В. Раçобка. – Вільня, 1918. – 24 с.
3. Лёсік, Я. Пачатковая граматыка / Я. Лёсік. – Мінск: Дзяржвыд Беларусі, 1926. – 180 с.
4. Лёсік, Я. Школьная граматыка беларускай мовы / Я. Лёсік. – Мінск, 1929.
5. Пратасевіч, І. Рабочая кніга па беларускай мове / І. Пратасевіч, І. Самковіч. – Мінск: Белдзяржвыд Беларусі, 1927. – 156 с.
6. Міцкевіч, К. Методыка роднае мовы / К. Міцкевіч. – Мінск: Дзяржвыд Беларусі, 1926. – 226 с.
7. Міцкевіч, К. Методыка роднай мовы / К. Міцкевіч, В. Тэпін. – Мінск: Белдзяржвыдавецтва, 1930. – 223 с.
8. Шакаль, Ю. Граматыка беларускай мовы / Ю. Шакаль, М. Жыркевіч. – Мінск: Беларускае дзяржаўнае выдавецтва, 1940. – 152 с.
9. Андрэенка, У.К. Беларуская мова: Падруч. для 5-6 кл. васьмігод. і сярэд. шк. / У.К. Андрэенка, М.С. Яўневіч. – Мінск: Народная асвета, 1964. – 287 с.
10. Варановіч, З.Б. Методыка выкладання беларускай мовы / З.Б. Варановіч. – Мінск: Універсітэцкае, 1985. – 151 с.
11. Выкладанне беларускай мовы ў школе / М.Г. Яленскі, Л.С. Васюковіч, І.М. Саматыя і інш.; пад рэд. М.Г. Яленскага. – Мінск: Нар. асвета, 1994. – 239 с.
12. Яленскі, М.Г. Методыка выкладання беларускай мовы. Сучасная лінгвадыдактыка / М.Г. Яленскі. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2005. – 224 с.
13. Методыка выкладання беларускай мовы / М.Г. Яленскі [і інш.]; пад рэд. М.Г. Яленскага. – Мн.: Адукацыя і выхаванне, 2007. – 448 с.
14. Ляшчынская, В.А. Методыка выкладання беларускай мовы / В.А. Ляшчынская, З.У. Шведава. – Мн.: РІВШ, 2007. – 252 с.